

פרשת תולדות

שיעורים על פרשת השבוע שזכינו לשמוע מפי כ"ק מרן רבינו שליט"א במשך השנים

תשפ"א

יו"ל ע"י המכון להוצאת דברי רבוה"ק מספינקא
הרה"ח ר' נפתלי בינג הי"ו

[שיעור בחורש"י פר' תולדות, נמסר ונלקט משנים קודמות]

ביאור על בארות' או 'תתחיל לחפור'!...

"וכל הבארות אשר חפרו עבדי אביו בימי אברהם אביו סתמום פלשתים וימלאום עפר... וישב יצחק ויחפור את בארות המים... ויקרא להן שמות... ויחפרו... וימצאו שם באר מים חיים, ויריבו רועי גרר עם רועי יצחק לאמר לנו המים ויקרא שם המקום עשק... ויחפרו באר אחרת ויריבו גם עליה ויקרא שמה שטנה. ויעתק משם ויחפור באר אחרת ולא רבו עליה ויקרא שמה רחובות ויאמר כי עתה הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ".

מצינו שהתורה מאריכה מאוד השבוע בסיפור הבארות, ויש להבין דבר זה לאשורו. ידוע ש'מעשה אבות סימן לבנים', אם כן התורה הק' מרמזת לנו דרך בעבודת השי"ת ע"י סיפור הנהגות האבות הקדושים.

נקדים בקצרה את דברי השפ"א ז"ע, שמבאר כי ג' הבארות הן כנגד ג' הבחינות שיש באדם – נפש רוח ונשמה. הנפש – מורכבת ממיעוט רוחני ורוב גשמי. הרוח – מחצה על מחצה. והנשמה – מיעוטה גשמית ורובה רוחנית. כשאדם עובר מעברים וניסיונות בעולם הזה, אלו הן המצבים של הנפש והרוח שבקרבו, ודבר זה מרומז בפרשה בשתי הבארות הראשונים עסק ושטנה. אך כשמגיע לבחינת הנשמה הוא כמו הבאר השלישית ששמה רחובות שם אין מריבה אלא מתקיים בו הפסוק, "כי עתה הרחיב ה' לנו"... כמו כן יש בבריאה את ששת ימי המעשה בהם האדם עובר חיבוטי נפש ורוח, משא"כ היא שבת קודש עליה נאמר בזוהר הק', 'יומא דשבתא יומא דנשמתא היא', אזי האדם מקבל ביום זה בהירות בהכרה שהקב"ה מנהיג את העולם. במה דברים אמורים?

הצפרדע החרש

המשל מספר על להקת צפרדעים שקיפצה לה בדרך. לפתע נתקלו בבור עמוק שנקרה לעברם בלי משים. איתרע מזלם של שניים מהחבורה שנפלו לבור העמוק. התכנסה ועדת הצפרדעים לדון האם וכיצד ניתן לחלץ את חבריהם מן הבור. זה אומר בכה וזה אומר בכה תוך כדי נפנופי ידיים ורגליים הגיעו למסקנה כי הבור עמוק מדי ולא נותרה ברירה אלא להמשיך בדרך ולעזוב את שני הלכודים לנפשם... הצפרדעים שבבור היו ערים כל הזמן למתרחש מעליהם, אך בעוד האחד היה מנסה כל הזמן לקפוץ אל שפת הבור, השלים השני עם גורלו וחיכה בשקט לסופו המר... הראשון לאחר מספר ניתורים הצליח לצאת מהבור ורץ להצטרף עם שאר בני החבורה. לפליאתם הגדולה של חבריו כיצד הצליח לצאת מבור כזה עמוק, הלא לפי כל החישובים שלהם לא היה לו סיכוי כלל, ענה להם הצפרדע 'שהיה חרש': ראיתי את נפנופי הידיים שלכם המעודדות אותי לנסות לצאת... ובזכות זה אזרתי את מרב הכוחות והצלחתי. הנמשל הוא כמובן למעברים שאנו עוברים בחיים. אופן ההסתכלות של האדם על המעברים הוא המכתיב האם אדם יתעל את המעבר כדי להיטיב עם נשמתו ולבנות את עצמו או שמא יתייאש ויתדרדר מטה מטה להפקרות.

לחבק את המלך

הרה"ק בעל התניא ז"ע ממשיל את המעברים לא פחות מ – חיבוק המלך. ואומר: 'כשהמלך לבוש בגדיו ואנו מחבקים אותו, גם זה נקרא לחבק את המלך'... והדברים עמוקים ועצומים. כל מעבר הוא לבוש שבו לבוש המלך, שהשכינה שורה בתוכו, ואם אדם יודע לקבל את המעבר מתוך הכנעה וביטול לרצון ה' הרי שזוכה לחבק את המלך.

גוף נשאר גוף...

עד כה דיברנו על כוחות הנפש, אך כל נשכח שבכל זאת האדם נמצא בתוך גוף. ידועה אמרתו של הרה"ק מצאנז זי"ע שגוף הוא ר"ת 'גוף וויל פרעסן, גוף וויל פופען, ואפי' שגוף הוא גם ר"ת גוף וועסט פעגערן? בכל זאת גוף וויל פארט'... [הגוף רוצה לאכול... לישון... ואע"פ שלבסוף ימות, עכ"פ רוצה 'לתפוס' משהו]... כלומר – המעברים שאנו צריכים לעבור הם חלק בלתי נפרד מההתקדמות של האדם. האדם לא יכול לספק הסברים לגוף שלו שבין כה מחפש תמיד את התאוות, רק העצה היא לעשות פעולות מעשיות כדי להגביר את כח הנשמה על הגוף... וזהו ביאורו של השפ"א זי"ע שהבאנו לעיל שמקשר גם את ששת ימי המעשה ושבת לענין הבארות. משום שאדם לא יכול להיכנס לבחינה של שבת ללא שעובר את המעברים של ששת ימי המעשה...

משל נוסף מובא בשם הבעל התניא זי"ע, לחדר שדולק בו נר ומאיר את החדר, אם אדם שם כלי על הנר מיד מחשיך את החדר, אך אעפ"כ אינו צריך כעת לטרור ולהדליק מחדש את הנר, אלא ע"י פעולה קטנה של הסרת הכלי מיד יאיר החדר מחדש. כמו כן עצת היצר לבלבל את האדם היא ששם עליו דאגות ובכך הוא מסתיר ממנו את האור ואת הקשר שלו לבורא. אך האדם צריך לזכור שאור הנשמה עדיין דולק בתוכו וכל מה שעליו לעשות כדי לחזור לבהירות הוא – להסיר את המכסה של המעברים והדאגות וממילא חוזר לכוחותיו הראשונים.

בשם הרה"ק מקוברין זי"ע מבאר את הפסוקים בפרשתנו שפתחנו בהם. אברהם אבינו חי בעולם של חושך רוחני, ולכן היה צריך 'לחפור בתוכו' כדי למצוא את הקשר שלו לבורא ית' שזהו הבאר מים שמשקה אותו במצב הזה. אבל ברגע שא"א נפטר באו הפלשתים וסתמו את הבארות הללו... ועל כן בא יצחק אבינו ע"ה והיה צריך לחפור מחדש לגלות בעצמו את הבאר מים חיים.

הקב"ה בכוונה תחילה שם אותנו במצב הזה, כפי שרואים בתחילת הפרשה שכשרבקה הלכה ליד בתי כנסיות יעקב מפרסם לצאת, וכשעברה ליד בתי ע"ז עשיו רצה לצאת. ולכאורה מדוע היתה צריכה לעבור זאת בפעם אחת? אלא מבואר עפ"י הרה"ק שמחטא אדם הראשון התערבבו הטוב והרע יחד ועל כן התפקיד שלנו הוא לברר את הטוב שמחיה כל מצב שהוא רע. כלומר הנפילה שהאדם עובר לא באה להכשיל אותו אלא לחשל אותו להכיר שיש בורא עולם, כי ללא הכישלונות לא היה מגיע לזה לבד כפי המאמר אין אדם עומד על דבר הלכה אלא אם כן נכשל בה. וידוע שכשאדם עושה תשובה מאהבה זדונות נהפכות לו לזכויות. משום שאם לוקח את הנפילה ולומד ממנה דרך להכיר את בורא עולם שהוא מנהיג אותו גם במצבים שהוא לא נכשל. אזי מתברר שהוא ניצל את ההזדמנות של הנפילה כדי לעלות משם. ועוד יותר מזה, הלא כבר ביארנו פעמים רבות כי הנפילה במעשה אצל האדם היא תוצאה של הנתק שהוא לא חי במחשבה עם הבורא אלא מגדל את עצמו... וא"כ הנפילה היא מנוף וסימן שמוריד לאדם את האגו – הלא הוא המסך המבדיל ומגלה לו את המציאות שלו, ואז כבר יכול ממש לחיות שהקב"ה מחיה אותו.

כעת נוכל לבאר בפרשה כיצד הוא סדר הדברים: ויחפור וימצא באר מים חיים. אך באר זו קורא לה 'עשק' ע"ש שהוא צריך בכל המעברים שיש לו להתעסק עם עצמו לא לשכוח אף רגע את מקור החיות שלו. ישנו ביאור נפלא בענין זה מהרה"ק השר שלום מבעלז זי"ע. מצינו ג' פעמים את המילה 'פדות' בהקשרים שונים: א. 'ושמתי פדות בין עמי ובין עמך'. ב. 'פדות שלח לעמו'. ג. 'והרבה עמו פדות'. ומבאר שישנם ג' גלויות שאדם עובר. האחד – גלות בין אומות העולם. השני – גלות בין יהודים. והשלישי – גלות האדם אצל עצמו.

הבאר ושמה עשק היא מסמלת את המלחמה התמידית שיש לאדם לברר את הרע מהטוב כמובא שעד זיבולא בתרייתא כלומר עד שיכסו אותו בקבר עדיין ימשיך הגוף לחפש אחר התאוות. וכבר אמר ר' אשר זי"ע בענין זה שאדם שהיה רודף כל ימיו אחר הכבוד או הקנאה גם בהלווייתו שלו ימשיך לקנא מדוע אותו הספידו כך ואת חברו יותר מזה וכדומ'...

ויחפור באר אחרת ויקרא שמה שטנה – הוא רומז למצבים שאדם לא מצליח לעבוד עם עצמו ומתחיל להאשים ולשטום את כל הסביבה שלו... אזי גם שם יש לו הרבה עבודה ללמד זכות ולחפש את האמת שנמצאת אצלו. אזי לבסוף יבוא לבחינת הבאר שאין עליה מריבה שהיא רומזת למצב של האין שאדם מגיע אליו כפי שמבאר הפרי הארץ השבוע, שכל התערובת של טוב ורע והבירור שלהם זה רק היכן שהקב"ה ברא מציאות כביכול של 'יש' הוא העולם הזה. אך כשאדם נותן הכנעה ומבטל את עצמו לישות האמיתית שהוא הקב"ה, אז הוא עולה בהתקשרותו למעלה מהעולם הזה למקום האין ושם אין מושג של רע וטוב אלא הכל הוא טוב. וזוכה להמשיך לעצמו ולכל העולם הזה שפע והרחבה כפי שכתוב: "כי עתה הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ"... אמן.

[שיעור בשפת אמת פרשת תולדות נמסר: בשנים קודמות]

'שאינו שלו ואינו ברשותו...'

בשפת אמת זי"ע מתייחס השבוע לדברי המדרש על עניין הברכות, על כן נקדים להביא בקצרה את דברי המדרש. במדרש [תולדות פרשה ס"ז אות ג'] אומר המדרש: בעת שבא עשיו להתברך מאביו, גילה שהקדים אותו יעקב ולקח את הברכות. באותו הזמן רצה יצחק אבינו ע"ה לקלל את יעקב. אמר לו הקב"ה: הזהר! שאם אתה מקללו הנך מקלל את עצמך שכן כתוב, 'ארריך ארור'... חזר בו ואמר 'גם ברוך יהיה'. ודבר זה הוא פלא גדול מה ראה יצחק אבינו לנהוג כך. בהמשך דברי המדרש: אמר ר' לוי, ששה דברים משמשיך את האדם, שלשה ברשותו ושלשה אינן ברשותו. העין והאוזן וחוטם שלא ברשותו, משום שרואה מה שאינו רוצה לראות, כלומר שאין לאדם שליטה באיברים אלו, כי כשמרים את עיניו יכול לפתע לבוא אליו מראה שאינו חפץ לראות. וכן לשמוע מה שאינו רוצה לשמוע, וכן להריח מה שאינו חפץ. הפה והיד והרגל ברשותו, אם רוצה ידבר בדברי תורה, ואם לאו בלשון הרע ורכילות, או לחרף ולגדף. אם רוצה יעשה בידו מצוות ומעשים טובים ואם לאו יכול לגנוב או להרוג. וכן ברגל יכול ללכת לבתי טרטסיות ולבתי קרקסיות, ואם ירצה הולך הוא לבתי כנסיות ולבתי מדרשות. מסיים המדרש דבר פלא הגדול ביותר, 'ובשעה שהוא זוכה הקדוש ברוך הוא עושה אותן שברשותו שלא ברשותו. היד כפי שכתוב, ותיבש ידו אשר שלח עליו, ולא יכול להשיבה אליו. הפה – גם ברוך יהיה מפרשתינו. והרגל – בני אל תלך בדרך איתם וגו' כי רגליהם לרע ירצו'. ע"כ.

מבואר במדרש שהיעד הסופי של האדם אינו שהאיברים שאינם ברשותו יהיו ג"כ ברשותו, אלא להיפך שכל איבריו גם אלו שברשותו יהיו שלא ברשותו. ויש להבין מה זה ברשותו ומה שלא ברשותו וכיצד כל זה קשור לפרשתינו.

עוד מובא במדרש על הפסוק 'ויחרד יצחק חרדה גדולה עד מאוד'. מהו עד מאוד – מבארים ששתי חרדות גדולות היו ליצחק אבינו ע"ה בימי חייו. האחת, כשהלך עם אביו לעקידה. והשניה, כשגילה שיעקב בא ולקח את הברכות. ומסיים המדרש ואיני יודע איזו חרדה גדולה יותר – לכך נאמר עד מאוד, שהחרדה הזו היתה יותר גדולה מחרדת העקידה.

בשפ"א [תרל"ג ד"ה במדרש שיש איברים]: 'היפוך רצון הרשעים להיות הכל ברשותם'. האדם בטבעו רוצה תמיד להרגיש את ישותו, ועל כן כל פעם שמצליח הוא נוטה לפרש ולייחס את ההצלחה הזו לישותו המוצלחת, וכשלא מצליח הוא נוטה לייאש את עצמו ולתמוה כיצד זה יתכן שהוא המוצלח לא הצליח כעת... אך ר' אשר זי"ע לימד אותנו להביט אחרת על התמונה. מה שאדם לא מצליח זו המציאות הטבעית של האדם, אמנם אם רואה שהוא כן מוצלח, יידע כי הוא מחמת שהקב"ה נותן בידו את ההצלחה. וכיצד יידע שההצלחות שלו הן מאת השי"ת, מחוסר ההצלחות שלו. אע"פ שהוא לא מצליח בטבעו, בכל זאת נותן לו הקב"ה נקודות של הצלחה כדי שיבין מהם שה' מנהל אותו.

זה מה שמבאר המדרש, ישנם איברים שאינם ברשות האדם ואין לאדם שליטה עליהם. ומנגד ישנם איברים שכן יש לאדם שליטה בהם, מצב זה מכניס את האדם לדילמה, האם אני ברשותי או לא? לזאת מבאר המדרש שהיעד הסופי הוא להבין שהאיברים שיש לי שליטה עליהם גם הם לא יהיו ברשותי. מאחר ואם על העין לדוג' שאין לי שליטה עליה אני צריך להתפלל לרחמי ה' שישמור עלי, הוא כדי שאבין שגם באיברים שיש לי שליטה עליהם גם שם אני צריך את העזר אלוך ממעל ואייחל לישועת ה'.

זהו הפשט 'ומי שזוכה'... מבארים בשם הרה"ק מקוברין זי"ע, על מאמר חז"ל, 'זכה נעשית לו סם חיים לא זכה סם המות'... זכה – לשון זכות, מי שלומד את התורה ומרגיש שיש לו זכות שלומד את התורה, אזי זוכה שהתורה נעשית

לו סם חיים. אך מי שלומד את התורה ורק מעצים את השליטה שלו בזכות שיודע הרבה תורה, אזי נעשית לו סם המות. בעניין זה ישנו מעשה מעניין מאוד על חסיד אחד שנכנס להרה"ק הבית ישראל מגור זי"ע, ושאלו האם ראוי הוא שיפתח עסק במקום שאינו חרדי, מכיון שחושש ליראת שמים שלו? ברכו הבית ישראל שיפתח, וה' יתן לו הצלחה בעסק וביראת שמים. לאחר תקופה שוב נכנס להתברך מפי רבו. שאלו הבית ישראל: מה שלום העסק? ענה החסיד ב"ה מצוין. ומה עם היראת שמים? ענה החסיד: גם זה כבר בסדר ב"ה. א"כ אמר לו הרבי סגור מיד את העסק!... כלומר אם כבר אינך חושש אלא מרגיש שהכל בסדר, סימן הוא שכבר איבדת את היראת שמים שלך...

זהו ביאור המדרש, כל זמן שמרגיש שאיבריו אינם ברשותו, יכול הוא שיהיו ברשותו, וזו הזכייה שלו, שעל ידי שמכיר שישנם איברים שאינם ברשותו, כך יכיר גם במה שברשותו שעדיין צריך הוא תמיד עזר אלוך ממעל להתנהג בכל איבריו כפי שצריך. וז"ל הק': 'והצדיק שחפץ בכל ליבו להיות בטל להקב"ה שלא יהיה ברשות עצמו זוכה לזה. ובאמת הכל ברשות הקב"ה רק שאיברים אלו מסרם להאדם כפי רצונו יצאו מרשותו ויחזרו לרשות הקב"ה וזה נקרא שהם ברשות האדם להכניסם ולקרובם להקב"ה'.

א"כ מבאר השפ"א שגם האיברים שיש לנו שליטה עליהם, הטעם שנתן לנו הקב"ה שליטה עליהם לא בכדי שנשאיר לעצמנו את השליטה הזו, אלא כדי שיהיה לנו זכות וחלק בתיקון האיברים הללו להעלותם ולהכניסם תחת רשותו של הקב"ה. והתזכורת לזה הם אותם איברים שאין לנו שליטה עליהם. כי אם לא היה לאדם שום תזכורת היה לוקח לעצמו שליטה מלאה על איברים אלו. וזה מצינו בפרשה שהיה יצחק אבינו רוצה לברך את עשיו. ובכוונה תחילה סיבב זאת השי"ת באופן זה כדי לתת ליצחק אבינו ע"ה את ההכרה שצריך את הס"ד גם באיברים שיש לו שליטה עליהם. ואמנם יצחק לדעתו ברך את עשיו, אך גלגלה ההשגחה שיהיה זה יעקב. ולכשגילה זאת יצחק אבינו ע"ה, אם אמנם היה אדם רגיל, היה מיד כועס מאוד ומקלל את יעקב, אך מכיון שיצחק אבינו ע"ה עבד כל ימי חייו להכיר במציאות השי"ת בכל איבריו, וחי בפחד תמידי שלא יעשה עם איבריו שברשותו דבר שאינו לרצון השי"ת, גלגל הקב"ה שיאמר 'גם ברוך יהיה' בפיו – שהוא לכאורה איבר שברשותו. כדי שישגיג מזה שגם מה שברשותו אינו ברשותו וכפי שביארנו לעיל. 'זכה לזה שלא יאמר דבר שאינו כרצון הקב"ה'. לש"ק של השפ"א.

כמו כן ניתן לבאר גם את עניין ניסיון העקידה. אנו אומרים בתפילה שאחר פרשת העקידה, 'כמו שכבש אברהם אבינו את רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם, כן יכבשו רחמך את כעסך מעלינו'... ולפי ביאורו של השפ"א הרי זה נפלא. שאע"ה רצה לעשות את רצון השי"ת ולהעלות את יצחק לעולה כפי שנתבקש, אך לבסוף מכיון שלא היה רצון ה' שיישחט אלא רק שיעלהו לעולה, גילה אברהם אבינו ע"ה שגם מה שחשב לעשות זה אינו ברשותו, והסיבה שכך הקב"ה מסובב זאת הוא בכדי שיתן את ההכרה שלאורך כל הדרך הוא צריך את הסייעתא דישמיא שישמור את איבריו לעשות אך ורק את רצון ה'. ואילו לא היה עובד את ה' באופן זה חלילה אולי היה מעלהו לעולה ושוחט אותו שלא כפי שנצטווה – רק להעלותו לעולה... על כן אנו מתפללים שכפי שאע"ה זכה לעבוד כל חייו לשמוע רק את רצון השי"ת באיבריו, ועל כן זכה שהקב"ה יראה לו כל הזמן את הדרך יילך בה. כמו כן רחמך יכבשו את כעסך מעלינו – היינו כשאדם נמצא בכעס למשל או באיזו מידה שמתעוררת לו, יידע גם לכוון את מעשיו רק לפי רצון השי"ת.

זה מבאר המדרש שהיה יצחק רוצה לקלל את יעקב, אמר לו הקב"ה: 'הזהר, את נפשך אתה מקלל'. והפשט הוא שהקב"ה אמר לו, כעת שמתעוררת לך המידה, הזהר לראות שיש לך הזדמנות להעלות את הנפש שלך. כי כשהאדם מגלה את המציאות שלו שבאיברים שברשותו, רוצה להשתמש בהם כפי רצונו, וכעת שמתגלה שזה יעקב ולא עשיו, מיד הגוף דורש לקלל אותו. אך יצחק אבינו ע"ה שהיה עובד ה' לקח את המידה הזו ולימד אותנו לתת את ההכרה במצב הזה שהקב"ה מלמד אותנו שגם מה שברשותינו אינו ברשותינו, ואמר מיד 'גם ברוך יהיה', שהעלה את המידה לשורשה, להכיר בכך שהכל הוא בהנהגת השי"ת לבד! ולכן זכה כדברי המדרש וכשזוכה נעשים כל איבריו שלא ברשותו – היינו שמכיר בזה שאם היו איבריו ברשותו היה מתנהג בהם רק לפי רצונו ולא לפי רצון השי"ת, והעבודה האמיתית היא לבטל את רצונותיו לעשות בכל איבריו רק כרצון השי"ת.

כעת גם יובן מה מק' המדרש איזו חרדה היתה יותר גדולה של העקידה או של הברכות. כי בשני המצבים הללו נדרשו האבות הק' להגיע לאותה ההכרה שכל איבריהם אינם ברשותם ולימדו אותנו שתמיד צריך האדם לייחל לרחמי השי"ת. ועל כן מה יותר גדול ניסיון העקידה שבו נתן אברהם אבינו ע"ה את ההכרה הזו להפוך את רצונו ולעשות רק את רצון ה'. או כאן בברכות שגם היה צריך לעבוד עם המידה שהתעוררה לו ולהפכה לעשות אך ורק

את רצון ה' כפי שמתגלה. כי הלא מובא במדרש שכשבך יצחק את יעקב, וחשב שהוא עשיו כתוב שהרגיש ששכינה מדברת מתוך גרונו ומכיון שחשב שהוא עשיו היה בטוח שהשכינה הק' מסכימה עימו שהברכות מגיעות לעשיו, ולפתע כשהתברר שיעקב עמד לפניו הכל התהפך, וההסכמה הזו שנתן היא פרי עבודה של חיים שלמים שעבדו האבות הק' כל ימי חייהם בכל המצבים ובכל הניסיונות לתת את ההסכמה הזו ללכת כפי הדרך הנפלאה שמתווה להם השי"ת וכל זה בכדי שבכל דבר יתנו את ההכרה שהקב"ה מנהיג את העולם ויהפכו את כל המידות לפרסם את שמו ית' בעולם ולהוסיף להם חיות נצחית. וא"כ החרדה הגדולה היא החרדה של כל החיים על כן היא כה גדולה.

*

[שיעור בחורש"י על הפרשה, נמסר: ליל שישי תולדות תשע"ח]

מטרת הצדיקים להשפיע לכולם

"ויתן לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ ורוב דגן ותירוש" השפת אמת זי"ע מעלה השבוע כמה נקודות יסוד, נעמוד אי"ה על כמה מהן.

נקודה א: הרבה שפע – מה הקשר?...

בעניין הברכות מק' השפ"א, לכאורה עשיו קיבל את אותן הברכות שקיבל יעקב אבינו ע"ה, "הנה משמני הארץ יהיה מושבך ומטל השמים מעל" וכיצד יתכן הדבר? ומבאר שההבדל הוא שאצל יעקב אבינו ע"ה כתוב 'ויתן לך' ואילו אצל עשיו 'יהיה'. ביאור הדבר: לפני כמה שנים היה אדם של"ע חלה בניוון שרירים. רק עיניו היו היחידות שיכלו לזוז, עימם למד כצד לתקשר עם סביבתו על ידי לוח של א"ב... יום אחד סיפר יהודי שבא לבקרו, שיצא מאותו ביקור עם געדאנק חזק ביותר, והוא כי בשעה שהיה אצלו היו ידיו שמוטות, והוא החזיק את ידו ודיבר עמו... לאחר מכן הגיע בנו של החולה ואף הוא הרים והחזיק את ידו של אביו, ואז – אמר היהודי הנ"ל עלתה בי מחשבה מהו ההבדל ביני ובין בנו של החולה, אני החזקתי את ידו של החולה מתוך רחמנות שאינו יכול להזיז את איבריו, אולם בנו החזיק את ידו בתחושה שב"ה עדיין יש לו אבא שיכול להחזיק ולהרגיש אותו... – הסתכלות חיובית!

בשם הגאון מובא הביאור הידוע מהי לכאורה הקללה שנתקלל בה הנחש, הלא 'ועפר תאכל כל ימי חיך', הינו ברכה שאוכלו מצוי לו בכל מקום שהולך ומה איפה הקללה? ואילו האדם נתקלל 'בזיעת אפיך תאכל לחם' שזו אמנם קללה ששיגיג את מזונו בקושי? ובאר שהקב"ה אמר לנחש, היכן שתלך יהיה לך אוכל העיקר שלא תפנה אלי כי איני חפץ בקשר עמך... זהו הדבר הנורא ביותר עלי אדמות שאדם מקבל שפע ללא הגבלה אך לנשמתו אין את האפשרות המינימאלית לקשר בורא שהיא צריכה..

זהו ההבדל בין ברכת יעקב אבינו לברכה שקיבל עשיו, הבטחה לקשר בורא בלתי פוסק שקיבל יעקב אבינו, לעומת נתק מוחלט של עשיו עם כל זיקה כלשהי לרוחניות. כמו כן הנחש תמיד יהיה מזונו מצוי, אולם האדם גם הוא ישיג את מזונו ע"י עמל ויגיעה, וזאת לטובתו שלא יבעט ותמיד יכיר ברחמי השי"ת.

הבדל נוסף בין ברכת יעקב אבינו ע"ה לעשיו. אמרנו לעיל שאצל עשיו כתוב יהיה – כלומר תמיד יהיה. אולם אצל יעקב אבינו ויתן לך – זו נתינה שמביאה עמה קשר בורא, שיוזע שהקב"ה משפיע לו, וכבר מבאר רש"י הק', 'ויתן לך האלוקים' – בדיון, אם ראוי לך יתן לך ואם לאו לא יתן לך, אבל לעשיו אמר 'יהיה מושבך' – בין צדיק ובין רשע יתן לך... ולכאורה א"כ מה הברכה כאן? הלא כבר כתבה התורה 'אם בחוקתי תלכו... ונתתי'. שאם ישמרו את התורה יקבלו שפע ואם לא לאו, ומה שייך בזה לשון ברכה? נקדים באותו עניין את מה שביארו צדיקים באופן נפלא את לשון הפסוק 'ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך', שהקב"ה מוריד שפע לאדם, צריך האדם להתפלל שיהיו לו גם כלים מתאימים לקבל את השפע הזה, כי ללא הכלים ח"ו השפע נאבד. וזה הפירוש 'והשיגוך' – לשון השגה

שיהיה לך את הכלים להשיג ולהכיל את השפע]. מברך רש"י הק' 'ויתן לך האלקים' – בדן. זו הברכה! שרק אם האדם ראוי ומוכן עם כלים מתאימים לקבל את השפע יקבל. אך אם אינו ראוי ויקבל שפע ללא הכלי המתאים אז אין זו ברכה...

נקודה ב: דרכם של צדיקים – להשפיע...

'ותאמר אם כן למה זה אנכי, ותלך לדרוש את ה'. למה זה אנכי – מובא שהיתה עוברת על פתחי בתי מדרשות היה יעקב רץ ומפרכס לצאת וכשהיתה עוברת על פתחי ע"ז, היה עשוי מפרכס לצאת. אמרה א"כ למה זה אנכי, כי אם רוצה לעבור על פתחי ע"ז כיצד זה יקיים את האנכי ה' אלוקיך? {בשם אדמו"ר זצוק"ל}... השם משמואל מברך באופן נפלא את מהלך העניין, אך בכדי להוסיף נופך של ביאור נקדים לביאור את דברי רש"י הק', 'עוברת על פתחי בתי מדרשות יעקב רץ ומפרכס לצאת, עוברת על פתחי ע"ז עשוי מפרכס לצאת'. ויש לתמוה מדוע אצל יעקב אבינו ע"ה כותב רש"י שרץ ומפרכס לצאת ואילו אצל עשוי השמיט את המילה רץ? מסופר בגמ' [ברכות ה:] על רב הונא שהיה לו חנות עם ארבע מאות חביות יין. יום אחד החמיצו כל החביות. באו חכמים ואמרו לו שיפשפש במעשיו מדוע אירע לו דבר זה. שאלם וכי יודע מישהו מכם לומר לי? אמרו לו ששמעו שאריס נוטל את חלקו בפירות ובזמורות ואילו אתה הבאת לו את חלקו רק בפירות ולא בזמורות הגפן... אמר להם את הטעם שכך עשה ובכל זאת קיבל על עצמו את הדין ונתן לו את חלקו... לאחר מכן מספרת הגמ' לפי שיטה אחת, אירע נס וחזרו כל החביות להיות בטעם יין. ואילו לפי שיטה נוספת התייקר מחיר החומץ והאמיר למחיר יין... אומר על כך התפארת שלמה ז"ע, ידוע מה שאומרים העולם, שכשיש שני תירוצים בגמ' התירוץ השני חזק יותר, אך כאן בגמ' לא מובן הלא יותר חידוש הוא שנעשה נס והחומץ חזר להיות יין? ומתוך תירוץ נפלא ויסוד עצום: דרכו של הצדיק היא להשפיע שפע לכל הסובבים אותו, ועל כן אילו היה החומץ הופך בחזרה ליין, המרויח היחידי בכל זה היה רב הונא בעצמו. אך כשהאמיר מחיר החומץ למחיר יין זהו כבר רוח של עוד הרבה אנשים שיש בביתם חומץ!!!

לכאורה יש לעמוד במעשה זה על דבר נוסף. מה היה צריך רב הונא את התזכורת של התלמידים, וכי לא ידע לבד שאם החמיצו לו ארבע מאות חביות צריך לעשות חשבון הנפש? אלא יסוד עצום נוסף טמון פה, שכשנופל על האדם איזה מעבר צריך לדעת שזהו אור יקרות שהקב"ה מאיר לו מלמעלה ולולי המעבר לא היה יכול האדם להכיל ולקבל את האור הזה, אך כפי שאמרנו בתחילה שהברכה היא לקבל את האור עם הכלי דווקא, ועל כן בדרך הטבע שעובר על האדם איזה מעבר הוא נסגר, ורק מי שעבד על עצמו כל הזמן להכין כלים לכאלו מצבים, הוא יכול לצמצם את זמן התגובה בין המעבר בין הכנת הכלי (היינו – העבודה של האדם להגיע כמה שיותר מהר לנקודת האמונה שהקב"ה מנהיג את המעבר ולהפשיט את כל הטבע שמסביב לזה)... רב הונא ידע גם ידע שבא עליו אור מיוחד שכזה, שכן מי שמחמיץ לו ארבע מאות חביות יין במכה, מבין מיד שיש כאן משהו לא שיגרת, והוא הארה חדשה והשגה חדשה באמונה גבוהה יותר מתמיד. ואמנם רק רמזו לו התלמידים שעשה שלא כהוגן על אף שאריסו גנב היה כפי שהסביר להם, אך כעת כבר יש לו את הכלים להכיל את האור הזה, ועל כן התעלה מעל עצמו ושילם לו גם את הזמורות על אף שהאריס לקח לעצמו הרבה יותר מכן...

כעת נחזור לדברי השם משמואל, הקשינו מדוע כתב רש"י הק' אצל יעקב אבינו רץ? 'אך יובן באשר יעקב לא לעצמו היה רוצה לצאת כי אם לצורך גבוה לחבר את שתי העולמות ע"י עסקו בעוה"ז לצורך גבוה'. לעשוי היה טוב בפנים ועל כן רק היה מפרכס כשעברו ליד בתי ע"ז, אך יעקב אבינו רצה לרוץ ולצאת כדי לתקן ולחבר את שתי העולמות ועל כן אף שלא היה חסר לו מאומה בפנים ידע שאין זו התכלית אלא רק ההכנה לקראת העבודה הגדולה המוטלת עליו...

עפ"י הנ"ל מברך השפ"א את הפסוקים הבאים: 'וכל הבארות אשר חפרו עבדי אביו סתמום פלשתים'... כל באר ובאר מרמזת על מיצה אחת מהמידות. אברהם אבינו החדיר את מידת החסד וכן הלאה, אך החידוש הוא ש'סתמום פלשתים', כלומר אין אפשרות לעבור מברך לבאר אחרת ולהביא השפעה חדשה רק בדרך של סתמום פלשתים – אלו המעברים שהאדם עובר, שעל ידי שנותן שם עבודת ה' להכיר את הנהגת ה' בחושך שנמצא בו, רק עי"כ יכול להוליד ולהביא באר אחרת, וזה מרומז בבאר שהגיעו לבסוף ושמה רחובות כי עתה – לאחר העבודה הזו הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ'...

[שיעור בחורש"י על הפרשה, נמסר: ליל שישי תשע"ט]

שלימות!

ואברהם זקן בא בימים. ובפרשה קודמת, ואברהם ושרה זקנים באים בימים. ויש להבין מה כיוונה התורה לבאר בכך? עוד נקראת פרשתנו 'חיי שרה', וכמו כן כופל הפסוק וכתב 'ויהיו חיי שרה... שני חיי שרה'. וקשה, הלא זו הפרשה שנפטרה שרה ומה הוא הלשון חיי שרה?

אדם צריך לדעת שכל פעולה שעושה כאן בעולם הזה עושה פעולה גם שם בעוה"ב. אמנם בהמשך הדברים נגלה אי"ה ביתר עומק, שכל מה שאנו עושים כאן, זהו בעצם כדוגמת מה שנעשה שם בפועל... כמו כן מובא בשם הרה"ק מברדיטשוב זי"ע, על הפסוק 'הקרה נא לפני היום ועשה חסד עם אדני אברהם'. לכאורה אליעזר ביקש שיעשו חסד עם אברהם אבינו ע"ה... אך הוא מבאר להיפך, 'כי ידוע בשם הזוה"ק [ח"א דף צב:] שבזמן רשב"י ידעו אפי' התינוקות בחכמה עליונה. כי רבי שמעון בר יוחאי עליו השלום היה עובד ה' בחכמה ובהשכל, עד שהשפיע מדתו בכל העולם שאפילו תינוקות יודעים בחכמה עליונה. וכמו כן כל צדיק וצדיק במדתו שעובד משפיע בכל העולם המדה שעובד בה, והשם יתברך משפיע המדה שלו בכל העולם'.

יסוד הוא מה שכבר ביארנו כמה פעמים, בזמירות שבת אנו אומרים, 'עלי ועל כל בני ביתי ועל כל הנלוים אלי ועל כל בני ישראל עמיה'... תחילה אדם צריך להיות שלם עם עצמו, וכמו שאומרים בשם צדיקים שכפי שיש מצוה לאדם להאמין בקב"ה, כמו כן לא פחות מכך יש לו מצוה להאמין בעצמו!!! וכשאדם חי לפי הדרך וכמו שצריך, אזי משפיע על עצמו את הרגיעות, ושלוות הנפש שלו מקרינה החוצה על בני ביתו, וכשבני ביתו חיים כך, זה מקרין על כל הנלוים אליו וממילא בהמשך גם על כל בני ישראל...

זו היתה עבודת הצדיקים, לחיות בעבודת ה' וממילא להקרין את המידות שעבדו עליהם על כל כלל ישראל. זה מה שמבאר הקדושת לוי זי"ע, רשב"י הגיע עם העבודה שלו לכזו דרגה שלדורי דורות השפעתו עדיין חיה וקיימת, עד שרק אצלו כתוב שבזכות הלימוד בספר הזוהר ייצאו בני ישראל מן הגלות. וכן אברהם אבינו ע"ה כל כך עסק במידת החסד עד שגילה את מידת החסד בכל העולם – כלומר בזכות עבודתו במידת החסד, כל מי שהיה לו איזה קשר למידה זו מיד התחבר לשם דרך אברהם אבינו ע"ה. זה מה שביקש העבד, 'ועשה חסד עם אדוני אברהם' – היינו, הלא אדוני אברהם הוא זה שגילה את מידת החסד ועל כן אני מבקש בזכותו שישפיע גם עלי חסד זה שבזכותו אוכל לראות איזה שידוך מתאים ליצחק... וזהו גם הפירוש של 'שני חיי שרה' שמובא בפסוק פעמיים, והביאור הוא כנ"ל שאותן חיי שרה שחיתה כאן אלו הם חיי שרה שהיו בשמים, זכתה שרה אמנו שחיתה מתוך עבודת ה' כל ימיה ועל כן מזכירים אותה לשבח בפסוק שאת אותן חיי שרה של שם זכתה לקיימן בשלימות גם כאן.

בשפת אמת זי"ע, מביא מהלך בעניין שאנו עוסקים, על פי המדרש [מד"ר חיי שרה פרשה נ"ח אות ג'] 'רבי עקיבא היה יושב ודורש והצבור מתנמנם, בקש לעוררן אמר: מה ראתה אסתר שתמלוך על שבע ועשרים ומאה מדינה, אלא תבוא אסתר שהיתה בת בתה של שרה שחיתה קכ"ז ותמלוך על קכ"ז מדינות'.

מבאר השפ"א מה השייכות בין קכ"ז שנים לקכ"ז מדינות? מבארים בשם הבעש"ט הק' לכל אחד ואחד יש תפקיד בעולם שבשלו הגיע לכאן, ואילו יכול היה מישהו אחר לעשות את התפקיד שלו הרי שהוא לא היה מגיע לעולם. וכן כל חידוש שאדם מחדש בכל יום לשם כך הגיע לעולם ואין מישהו אחר שיכול לחדש כזה חידוש. וממילא כדי להגיע ליישום המטרה הזו, סיפרנו סיפור שהיה אצל בעל התניא זי"ע, שפעם הגיע אליו אחד החסידים והתלונן שצרכיו מרובים, צריך פרנסה וצריך בריאות וצריך... אמר לו בעל התניא: אמנם זה שאתה צריך דברים זה מובן, אך האם יצא לך יום אחד לחשוב מה צריכים ממך בעולם?... אומרים, שאלו ששרדו את השואה האיומה היו אלו שחשבו וחיו כל הזמן עם הנקודה והמהלך הזה שצריכים אותם כאן בעולם! וההסבר הוא שכל מה שאדם עובר, אם הוא כל הזמן דבק במטרה שהיא – לשם כך צריכים אותי כאן בעולם זה מה שנותן לו את הכח לעבור את הכל.

מתבאר א"כ שכל אחד שנמצא בעולם הוא בכוונה תחילה – 'בשבילי נברא העולם', ועליו אומר הקב"ה 'לכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו'. כדי – שיגלה את כבודו של הקב"ה בעולם. על ידי שיסכים ויקבל את ההנהגה שלו. וכפי שביארנו לעיל ככל שהאדם מבין שהוא פועל כאן לגלות את כבודו של הקב"ה זהו הכבוד שלו ג"כ כי כל פעולה שעושה למעלה נעשה ג"כ למטה וממילא אדם שחי כך מחובר כל הזמן להנהגה העליונה. חיבור זה נותן לאדם שפע של רוחניות וגשמיות.

התורה מגלה לנו ששרה אמנו חיתה מאה עשרים ושבע שנים, כדי ללמדנו שלא היה דומה יום אחד לחברו. וזהו 'לרגעים תבחננו' וכבר התבטא על כך השפ"א זי"ע 'המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית' הביאור הוא שבכל יום יום יש איזה חידוש למצוא את נקודת האין של האדם ולהתבטל להשי"ת. ואם לא עבר אדם איזה ביטול והכרה בה' באותו היום כאילו לא היה אותו היום. וברגע שמגלה את הנהגת ה' במעברים שלו הרי זה יום חדש!!!

רבי עקיבא היה יושב ודורש וראה שהציבור מתנמנם – היינו שהם מתנמנים ואינם חיים כל יום את החידוש של אותו היום אלא כהרגל ומצות אנשים מלומדה, אמר להם, מהם קכ"ז מדינות?? כבר הבאנו כאן פעם את ההבדל שניתן לראות כשעוברים את הגבול בין שתי מדינות, בעוד מדינה אחת מנוהלת למופת כמו שוויץ למשל, הרי שברגע שעוברים את הגבול למדינה השכנה איטליה, ניתן מיד לראות את הלכלוך וחוסר הסדר ששורר במדינה השניה... ומנגד דווקא שם רואים אנשים רגועים ושמחים והיום הוא לילה והלילה הוא יום... בעוד שבשוויץ אנשים מאופקים ומדויקים בזמן. הרי שהקב"ה מתגלה בכל מדינה ומדינה לפי הטבעים והמנטאליות השונה שלה. זהו הפשט שאסתר מלכה על קכ"ז מדינות בזכות שהיתה בת בתה של שרה שחיה כל רגע מקכ"ז שנים שלה בקשר בורא. וממילא מה שעוררה למטה נמשך מלמעלה בקשר אחד רצוף ואמיץ, והשפיעה לדורי דורות את מהלך החיים הזה עד לאסתר המלכה שבזכותה חיה אף היא כך, לכן יכלה להסתדר עם כל מדינה ועם כל מנטאליות שונה ועם כל מעבר, כי המטרה שלה היתה אחת – לגלות את כבוד ה' בכל מצב, וממילא נמשכו ועלו ובאו כל המדינות הללו לפני שתתקן אותם. וכמו כן אמר אליעזר עבד אברהם לפני ה': הן אברהם אדני הוא זה שגילה את החסד בעולם וא"כ אתה הקב"ה יכול לגלות עכשיו את החסד בעולם כי יש מי שיעלה אותו בחזרה אליך, על כן 'הקרה נא לפני היום ועשה חסד'...

יסוד נוסף מביא הרה"ק מברדיטשוב השבוע: 'הכנעה מביא עצבות'!! לא פחות ולא יותר. לכאורה משפט זה סותר לכל הדרך שאנו מדברים שהכנעה מביאה את האדם למקום של רגיעות ושמחה??? [מספרים על יהודי שאיחר להגיע לתפילת מנחה, נכנס לביהמ"ד והנה הוא שומע את החזן מסלסל בקולו 'שומר ה' את כל אהביו ואת כל הרשעים'. אמר לעצמו: אם הקב"ה שומר גם את הצדיקים וגם את הרשעים מה יש לי לחפש כאן, והלך לביתו. אחריו נכנס יהודי נוסף באיחור והנה הוא שומע את החזן מסלסל: 'את כל אהביו ואת כל הרשעים ישמיד'... הלך גם הוא – אם הקב"ה בין כה ישמיד את כולם]. כמו כן בוא נראה מה מכוון בדבריו בעל הקדושת לוי זי"ע. הכנעה מביא עצבות, ומבאר, כי אין בידו לעשות כרצונו וכחפצו. אמנם יש הבדל למי נכנעים. אם אדם מרגיש שהוא נכנע לפני חברו, אזי זהו מאוד קשה לו ומביאו לעצבות. אך אם מכניע עצמו לפני הבורא ב"ה הרי הוא מדבק עצמו במקור השמחה ואז ממילא שורה עליו ששון ושמחה. כי הקב"ה הוא נקרא מקור השמחה כדכתיב 'עוז וחדוה במקומו'.

אך חייבים לדעת שאין בזה שני צדדים, או הכנעה לחבר או הכנעה לה', אלא שניהם באים ב'חדא מחתא' בעבודה אחת. תחילה אדם צריך לעבוד על עצמו לא להיפגע ולא לכעוס מהשני, וזו עבודה קשה. ורק לאחר מכן זוכה לחיות שהשני הוא רק סיבה כדי לקשר אותו להנהגת הבורא, ואז זוכה להגיע לנקודת השמחה.

השלימות של האדם נמדדת במרחק זמן התגובה שלו. ומפעם לפעם ממעבר למעבר אם מקרב את ההכרה שלו בבורא זוכה מהר יותר להגיע לשמחה, וכמה שמרחיק את ההכרה והתגובה של קשר בורא אזי נמצא בעצבות, כי הוא צריך להמשיך ולהילחם שאין השני יכול לעשות לו כלום וכו'... וא"כ שוב הגענו לנקודת הפתיחה שדיברנו בשיעור זה, מי קובע האם האדם יהיה בעצבות או בשמחה – הוי אומר האדם בעצמו! כל זמן שחי שהוא נלחם במישהו מולו, אז הוא בעצבות כיון שבמקום למשוך את עצמו ואת השני כלפי מעלה הוא נמשך כלפי מטה... אך אם מחליט מיד שהקב"ה מתגלה אליו דרך השני, ומיד נלחם להסיר מעצמו את כל המחשבות על השני ורק דבק בבורא ב"ה, מיד מקבל את השמחה ופותח לעצמו את כל השפע של הישועות הממתינות לו.

*

"כל התורה על רגל אחת..."

"ואלה תולדות יצחק בן אברהם... הענין הוא על דרך תשובת הלל לגר שבא להתגייר על מנת שילמדנו כל התורה על רגל אחת וקבלו. {שמאי לא קיבלו אלא דחפו באמת הבנין ואכמ"ל}. ולמדו מה דסני לך לחברך לא תעביד פירש"י שהוא מצות ואהבת לרעך כמוך. עיי"ש במהרש"א שמקשה למה לא אמר לו בלשון שנצטונו בתורה ואפי' בלשון תרגום עכ"פ בלשון עשה ותרחם לחברך כוונתך ואמר בלשון שלילה ובלשון לא תעשה מה דסני לך לחברך לא תעביד".

ידוע המעשה בגמ' מהגר שרצה להתגייר בתנאי שילמדו אותו את כל התורה על רגל אחת. אמר לו הלל: בא ואלמדך. אמר לו 'מה ששנוי עלך לא תעשה לחברך'. ומקשים תחילה כיצד בזה מלמדו את כל התורה על רגל אחת? ושנית מה טמון בזאת שלימדו על דרך השלילה, ואף אם נאמר שלא רצה ללמדו בלשון הקודש שאינו ראוי ואינו מבין, עדיין יכול היה לומר לו בארמית על דרך החיוב, ואהבת לרעך כמוך? והפרי הארץ מישב את הגמ' על פי דרכו ועם זאת יחד יובן הקשר לפרשתינו אי"ה.

"אבל הענין הוא ארז"ל בעשרה מאמרות נברא העולם והם כנגד עשרת הדיברות כארז"ל הסתכל בתורה וברא את העולם... והנה ענין בריאת העולם ידוע שהיה מתחילה הוא ושמו אחד... וכשעלה ברצונו לברוא צמצם את עצמו... והנה ענין אחדות פשוט ואין סוף ברוך הוא, הוא דיבור אנכי וכל המצות עשה, והצמצום שהוא הגבורות הוא הלא תעשה ודבור לא יהיה לך עם כל פרטי הלא תעשה שבכל התורה כולה"

עשרה מאמרות הן עשרה ספירות כידוע, כתר חכמה בינה חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות. כדי לברוא מצב של עולם קבע הקב"ה צורך לעשות צמצום ולבושים לאור אין סוף, כי ללא זה יחזור כל דבר ויכלל וידבק בשורשו, ולא יהיה ניכר כלל העולם. זאת ועוד, כי בשביל שאנו הנבראים נשיג את האור הזה ואת בחינת הדביקות והקרבה לה', אנו צריכים את כל הצמצומים הלל הנקראים גם בשם 'לבושים', ובלעדיהם כלל לא נבין דרך החומריות שלנו את הרוחניות הזו.

למשל אדם מבוגר שצבר ידיעות במגוון רחב של תחומים, יקשה עליו להסביר משהו פעוט לילד קטן, ויצטרך להפשיט לו ולהדגים לו זאת במספר דברים. וכן נציין דוגמא נוספת אך קצת שונה, ידועה ההלכה כי ספר תורה שיש בו שאלה, נותנים לילד קטן להביט בשאלה והוא יאמר איזו אות הוא רואה... והביאור בזה הוא כי דווקא הגדול שיודע ומכיר את כל האותיות ואת כל ההלכות זהו גורם מפריע כדי לפסוק את ההלכה הפשוטה. משא"כ הילד הקטן הוא 'מוגבל' כלפי הגדול ממנו, ולכן דווקא הוא יכול לדייק בתשובה.

אמנם האי"ס ב"ה, הוא אינו מוגבל כלל אך יש בכוחו להגביל את עצמו למען הנבראים כדי שנגלה את האין שמסתתר בתוך היש וכפי שיתבאר להלן.

השפ"א מבאר מהו ההבדל בין עשרה מאמרות לעשרת הדיברות. הבאנו לעיל את המאמר, 'הסתכל קוב"ה באורייתא וברא עלמא'. כלומר – שבכל דבר בעולם יש בסיס ויסוד השייך לתורה הק', בין אם זה בבית עם הילדים, ובין אם זה בחוץ עם החברה. זוהי הצורה המיוחדת בה אנו מקבלים את אור ה', מלובש בכל מיני צורות ואופנים גשמיים, לפי הדרגה בה אנו נמצאים. ועלינו מוטל להפשיט את זה מהלבוש של זה ולהתחבר לרוחניות שבדבר על ידי ההכרה שמאיתו ית' הוא.

ההבדל בין י' מאמרות לי' הדיברות הוא, שבעשרה מאמרות ברא הקב"ה הכל בהעלם והסתר, ובעשרת הדיברות היה להיפך, שהקב"ה העלה את בני"ל לכזו דרגה רוחנית גבוהה עד שפרחה נשמתם מרוב הדביקות, וכשחזרו לעצמם ראו כל דבר באור הרוחני שלו. לדוגמ' כשהסתכלו על ידם לא ראו יד' אלא מצות תפילין... הלב – רמז להם על מצות 'לעובדו בכל לבבכם', וכן ע"ז הדרך. והשפת אמת מוסיף שגם בעשרת המכות היה על בסיס זה של גילוי השכינה

בתהום הכי גדול של טומאת מצרים, שגם שם הקב"ה מחיה את זה ומנהיג, ע"י המספר י' שהוא רומז כנ"ל לעשרת הספירות של חוק ההשתלשלות של האור אין סוף בבריאה.

סיכום: כל דבר שייך לתורה שנבראה בצמצום בכדי שאנו נוכל על ידה לעשות את החיבור בינינו לבין השי"ת. וכל כמה שאדם לומד תורה ומקיים אותה הוא יותר מגלה את ה' ומתחבר אליו בכל רגע מהיממה. אמנם צריך לעבור תמיד לעשיה בפועל של גילוי ה' ולא להשאר רק עם הידע של התורה...

כך גם מבאר ה'פנים יפות' את הפסוק 'ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי עירומים הם', מדוע לא כתיב 'ויראו' אלא וידעו? והוא על פי מה שביארנו, שכשנבראו אדם וחווה היו בדרגה כה גבוהה שראו בכל דבר את הניצוץ הרוחני שמחיה אותו, וממילא לא היה מקום אצלם ללבושים. אך כאשר חטאו ונפקחו עיני הבשר שלהם לראות את הצד הגשמי של הדבר, אזי וידעו... כי הראיה ביאורה על הרוחניות של הדבר. וכן הוא בכל אדם, כמה שיהיה שקוע יותר לחפש את הנקודה הרוחנית של כל דבר, יתעלה על ידי זה ויהיה פחות גשמי. ולא שכבר לא יראה דברים גשמיים כלל אלא אדרבה, יראה הוא ואנשים אחרים את אותו הדבר, רק הוא יראה את הדברים ברוחניות משא"כ האחרים בגשמיות...

בבריאת העולם ישנו עוד נדבך המבואר בספרים והוא, שהקב"ה צמצם את עצמו לאורות וכלים. כלומר – כדי שיהיה קיום לאורות המשתלשלים לפני שמתלבשים כאן בעוה"ז בכל מיני לבושים, צריכים הם בעולמות העליונים יותר ג"כ לבושים רוחניים כדרגת העולמות ההם. וע"כ נקראים הם בשם כלים לאורות. ומבאר הפרי הארץ כי נרמז לנו בתורה הק' שדיבור אנכי ה' אלוקיך ושאר כל המצוות עשה, הם האורות. וכל המצוות לא תעשה יחד עם הדיבור של לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, הם רומזים לכלים המחזיקים את האורות... וזהו ציווי לנו הנבראים! שבכדי להשיג את האור צריכים קודם להכין את הכלים שיהיו ראויים לקבל את האור. ובדוג', רק אחר שאדם מקבל על עצמו את הדיבור של לא יהיה לך אלהים אחרים, רק אז יכול להתקדם לדרגה של אנכי ה' אלוקיך – על דרך החיוב. וממילא כשאדם עושה חלילה עבירות הוא מלביש את הצמצום בבגדים צואים ומפחית את האור. ואם שומר תומ"צ הוא מוריד את הלבושים ומרבה אור בעולם ומזכך את העולם שיבוא לתיקונו, ומהו תיקונו? שנוכל להשיג את האור כמות שהוא ללא הלבושים, כנאמר ומלאה הארץ דעה את ה'...

עפי"ז מבאר הפרי הארץ נקודה נוספת במאמר חז"ל:

"עקב אשר שמע אברהם בקולי וכו' מלמד שקיים אברהם אבינו ע"ה אפי' עירובי תבשילין אשר לכאורה תמיה מנא ידע, ואם נאמר שהשיג מעשה המצות והמשפטים שהשכל מחייב אעפ"כ יקשה היאך השיג החוקים שאין להם טעם כמו פרה אדומה ושאר חוקים, אבל לפי דברינו יובן שאמר ה' למשה לך אני מגלה טעמה ולאחרים חוקה... משום שמשא ואברהם אבינו אין לך דבר עומד בפניהם להיות חוקה... וזהו אמרו ז"ל שיתבטלו המצוות לימות המשיח, כי מלאה הארץ דעה את ה' ויהיה להם תורה אחרת – מן החוקים יהיו מצות".

אברהם אבינו א"ה היה בדרגה כ"כ גבוהה של רוחניות עד שהשיג את כל המצוות כ'טבע שני' אצלו, מחמת שכל הזמן ראה רק רוחני, ולמד מכל דבר לדביקות השי"ת. ולכן ברמ"ח אבריו ושס"ה גידיו חש את המצוות, כפי שביארנו בעשרת הדיברות שהיה בהתגלות. ולכן מה שהיה אצל כל העם בבחינת חוקים ללא טעם, לא משום שאין לזה טעם אלא שבמצב חומרי אין אפשרות כלל להשגת

הטעם. משא"כ מי שהוא חי כל הזמן בזיכור החומריות כאבותינו הק'. הם זכו להגיע לדרגה שהחוקים ייעשו להם למצוות, כיון שהמצוות היו פשוטות וברורות אצלם, אפי' מצוה דרבנן כעירוב תבשילין!!! וכן יהיה לעתיד לבוא אי"ה שכתוב שיתבטלו המצוות לימות המשיח, ולכאורה זה קשה מאוד שהרי אנו אומרים בכל יום, 'זאת התורה לא תהא מוחלפת'... אלא שיהיה כזה זיכור בעולם של גילוי ה', שהמצוות יתבטלו מחמת שיהיו ברורים. והפרי הארץ זי"ע ממשיך זאת כפי שאין צריך להזהיר אדם גדול שלא להתלכלך ולהתפלש בבובץ כי זה ברור לו, כמו"כ המצוות יהיו מוחשיות וברורות וכל המידות כולם ישיגו בלתי לה' לבדו, ואז מן החוקים יהיו המצוות.

"והנה אמנם שבתחילת וקודם הבריאה הוא העשה ואנכי ואח"כ הלא תעשה, אבל בהשגת המצוות צריך להיות להיפך בתחילה סור מרע ואח"כ עשה טוב שהרי אדם בתחילה עיר פרא יולד ומדרגתו למטה מטה וצריך להוסיף למעלה מעלה עד אנכי ה' אלוקיך. וזהו הגר שבא להתגייר הנה באמת למדו אם שורש הכל הוא אנכי ה' אלוקיך

אבל הגר לא היה יכול להבין השגת אנכי אם לא בדרך שלילה תחילה, מפני מדרגתו. וזהו שאמר ואידך פירושא זיל גמור".

כעת אפשר להבין את כל מהלך הענין בס"ד. כי אמנם כשהשתלשלו כל האורות מהעולמות העליונים, ירדו קודם אנכי ה' אלוקיך הם האורות, לתוך הכלים הוא הלא יהיה לך וכו'. אך כשאנו מקיימים את המצוות כאן בעוה"ז עלינו להפוך את היוצרות, מלמטה למעלה להוסיף בקודש. ולכן תחילה עלינו להשיג את הלא יהיה לך כפי שביארנו ולאחר מכן אפשר להגיע ג"כ לאנכי ה' אלוקיך. וזה מה שביאר הלל לאותו גר, כי אם באמת רוצה ללמוד כל התורה שהיא הגילוי שכינה יתחיל קודם בדרגתו הוא - 'סור מרע' ולא יהיה לך אלהים

אחרים, וכל זאת הסביר לו על דרך השלילה דווקא, 'מה דעלך סני לחברך לא תעביד'. וכפי ביאור רש"י שם, כי הוא הביאור של ואהבת לרעך כמוך. כי 'רעך' מביאר רש"י [בשבת ל"א] מתבאר על הקב"ה, עפ"י הפסוק [במשלי כ"ז] 'רעך ורע אביך אל תעזב', זה הקב"ה אל תעבור על דבריו שהרי עליך שנוי שיעבור חברך על דברך... וזהו לחברך לא תעביד – תחילה לעבוד את הקב"ה על ידי הלא תעביד שהוא המצוות לא תעשה ולא יהיה לך, ורק אח"כ אפשר יהיה להשיג את הדרגה של אנכי והמצוות עשה.

וזהו ביאור הפסוק, 'ואלה תולדות יצחק בן אברהם', כי יצחק הוא הצמצום והגבורות בן אברהם איש החסד הרומז לחסדים ואחדות פשוטה – ומאלה נפצה כל הארץ.

*

[שיעור בשפת אמת תולדות, נמסר: בי-ם בשנים קודמות]

'ויתן ויחזור ויתן'

[חיים של שלום חיים של ברכה חיים של פרנסה]... (מתוך ברכת החודש)

"ויתן לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ וגו'. ובעשיו, הנה משמני הארץ יהיה מושבך ומטל השמים מעל וגו'... ובמדרש יתן ויחזור ויתן. יתן לך אלוקותו..."

מקשה השפת אמת זי"ע [תרל"ט] תחילה כיצד זה ברך יצחק אבינו ע"ה את עשיו בעוד שאתם הברכות כבר נתן קודם לכן ליעקב? כמו כן לשון המדרש ויתן ויחזור ויתן מהי משמעות הדבר? עוד בפרשת חיי שרה על הפסוק: 'ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק'. 'ולבני הפילגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות'... גם כאן מקשה השפת אמת [חיי שרה תרנ"ה] את אותה הסתירה, אם אמנם נתן אברהם ליצחק את כל אשר לו כיצד זה נשאר לו לתת מתנות לבני הפילגשים?

בפרי הארץ [אחרי מכתב כב, תשובה כללית] "תשובה כללית על דאגת הפרנסה מפני שרבים בוקעים בה... הנה כתיב וברך ה' אלקיך בכל אשר תעשה, הענין הוא שלא יבטח האדם על הסיבה... הנה ראיתי הרבה שואלין מאוד ודורשין בפרטות הסיבה וזוהי סיבה לדוחקם. הנה הייתי רגיל לקבל אגרת מכמה שנים כולם בקובלנא על פרנסתם, והוקשה בעיני לקרות מכתבם, ובהאי שתא שלא הזכירוה מובטחני שיתעלו בעזה"י".

באר הפרה"א שאדם צריך לעשות את מרב ההשתדלות לפרנסתו, וכן בשאר התחומים, אך לא לצמצם את עצמו לדרוש בסיבות. כלומר – ההשתדלות האדם בפרנסה היא לפי הקו שהקב"ה מנחה אותו, אולם אם האדם יחשוב שזו הסיבה שבה הוא יכול לפרנס את עצמו ויתלה רק בה, הרי הוא מצמצם לעצמו את השפע, כי הלא הקב"ה יכול לזון אותו בעוד אלף ואחת סיבות וא"כ צריך לתלות את עצמו במי שבאמת זן ומכוון אותו שזה הקב"ה.

אכן זה מה שמזכיר הפרה"א בהמשך המכתב, כי באותה שנה שכבר לא הזכירו את עצמם לברכת הפרנסה מובטחני שיצליחו בעסקיהם, משום שאם אינם כותבים ומתלוננים על פרנסתם משמע שכבר הפנימו את הנקודה שחיותם

היא מהקב"ה ואין זה משנה מהיכן תבוא להם הישועה העיקר שעל ידי המעברים שעוברים יתלו בקב"ה שהוא מנהיג אותם ואז מובטח להם שלא יחסר להם כלום.

כמו כן מדגיש המדרש, 'יתן לך אלוקותו', כי מה יכול יצחק אבינו ע"ה להעניק לבנו, האם כסף וזהב שאין הוא לוקח עימו לקבר, או שאר דברים גשמיים? אלא את אלוקותו – כלומר כל הניסיונות שעבר וגילה שם את חסד ה' שמוליך אותו במעברי העוה"ז זהו מה שנתן לו יצחק. וזה הפשט 'ויתן ויחזור ויתן', כי כל מעשי הבארות שנתן להם שמות עסק, שטנה, וכדומ' הכל הוא עפ"י המעברים שעבר שם ולמד שיש הנהגת ה' בבריאה. וזה לימד את יעקב אבינו ע"ה ויתן ויחזור ויתן, ברגע שתחזיר הכל לרבש"ע תסגור את המעגל הזה של ההשפעה וממילא לא יחסר לך כלום.

כך גם אברהם אבינו ע"ה נתן לבני הפילגשים מתנות – קרי: מתנה כלאחר יד שאין לה קשר למקור ההשפעה. אך לבנו הנחיל את העבודה שעבד כל חייו להכיר את הבורא ב"ה, ושם הוא כמו מעיין הנובע כל הזמן בהשפעות לפי האמונה. וכבר התבטא בענין זה הרה"ק ר' בונים מפשיסחא זי"ע, ואמר: 'אם ליהודי אין פרנסה יכול אני להבין מהיכן הוא חי – מאמונה וביטחון. אך יהודי שיש לו פרנסה באמת איני יודע כיצד הוא חי'...

"לכן אמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה', והפירוש שהרגיש שיש לו דביקות בשורש העליון ומצד זה הדביקות יש עם הצדיקים ריח גן עדן, לכן שייך לו הברכה".

יצחק אבינו ע"ה נתן הקדמה ליעקב. ראה כי הברכה שאתה מקבל היא רוחנית וממילא דרכה יכול להשפיע בכל העולמות עד לעולם שלנו בשפע גשמי.

מספרים על הרה"ק ר' שמעלקא מניקלשבורג זי"ע שעל השולחן שעליו למד היו מונחים בקביעות הדסים. ופעם אמר תלמידו הרבי מלובלין זי"ע, שכשרבו לומד יש ריח גן עדן, ואינו רוצה שיבחינו בכך ולכן שם הדסים כדי שיחשבו שהריח הוא משם...

"לכן הוה גביר לאחריך כו' שלכולם נמשך השפע על ידו. כיון שהוא דבוק בכח השורש. הוה! לשון ציווי שיקבל עליו להמשיך שפע לכל האומות אם יהיו משועבדים תחת ידו".

[שפת אמת תרמ"ה]

"בענין ברכת יעקב ויתן לך אלוקים פירש"י אם תזכה וקשה אם כן מאי בעי ברכה".

מקשה השפ"א בשלמא אם אין זה ברכה, שייך לדון האם האדם ראוי לקבל או לאו. אך אם זו ברכה היא צריכה לחול בין אם האדם ראוי ובין אם לאו, ומדוע כתב רש"י בברכה לשון 'אם תזכה'?

"אך הוא כמ"ש פתחו לי פתח כחודה של מחט ואני אפתח לכם כפתחו של אולם כי התחלה צריך להיות מן התחתונים להיות כלי מוכן לקבל הברכה והשפע"...

ישנם ב' חלקים בברכה, חלק הנותן וחלק המקבל. כשיצחק אבינו אמר 'ויתן לך האלקים' ודאי הוא שהקב"ה יתן. אך כדי שיתקיים גם 'לך' כלומר שהשפע יישאר אצלו, צריך הוא להכין את עצמו להיות כלי לקבל השפע. כיצד? ממשיך השפ"א במילים קצרות ואנו אי"ה נרחיב בהם מעט: "ע"י שאין כלי מחזיק ברכה אלא השלום, ואין השלימות רק אל בני"ה והם הכלי שמחזיק ברכה, וע"ז כתיב ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום".

שלום – הוא אותיות שלם ועוד ו', היא ואו החיבור כידוע בספרים הקדושים המקשרת בין האדם לבוראו. אדם שרוצה להכין את הכלי שלו לקבל השראת השכינה הוא ע"י השלום, כלומר – לחיות בשלום עם בוראו, עם סביבתו, ובעיקר עם עצמו. לחיות בשלום עם עצמו פירושו להסכים עם המצב שבו הוא נמצא. שהיכן שהקב"ה שם אותו זהו המצב הכי טוב בשבילו.

מובא בזוה"ק שכשהקב"ה שולח לאדם מתנה, הוא שולח אותה על ידי עני. כלומר לאו דוקא עני בממון אלא אף מי שהוא עני בדעת. אדם שמציק לשני הוא עני בדעת כי הוא לא נמצא במצב של אמונה שהכל מתנהל מלמעלה, אך עכ"פ כיון שמקרה של אדם זה הגיע לפתחי כי הוא מציק לי, הרי שיש לי כאן עבודה לעשות, והיא לזכור שזה מתנה

והתגלות מאת ה'. ואם אדם זוכה לזכור זאת ומיד מפנה הכל למקור זוכה במתנה שהיא בהירות וקשר עם הקב"ה. זה הפשט להיות כלי. לקלף את הסיבות לגלות קשר בורא דרכם על ידי הכנעה שאדם חי. והעצה לעזר בזה היא בהרבה גוונים, כגון 'הרבה שלוחים למקום' או 'אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא א"כ מכריזין עליו מלמעלה' וכן 'מגלגלין זכות על ידי זכאי וחוב על ידי חייב'... וכדומ'. ישנם מספיק חשבונות שאדם יכול לתת שם הכנעה ועבודה עצמית כדי להיות בקשר בורא. כשאדם חי כך הוא השולט. אך אם הוא נשלט על ידי אותו 'עני' [ואותו עני יכול להיות גם אנו עצמינו כשאנו במצב של עניות בדעת ומסתובבים אובדי עצות בהתמודדות של מצבים שונים]... ועושה מהסיבות מציאות שעוצרת לו את החיים, הרי שבזה האדם מרחיק מעצמו את הישועה וההצלחה.

האדם צריך להפנים שכל מה שעובר עליו הוא כדי שיתעורר להתקשר עם הבורא ב"ה. וכפי שמובא שבאו לבקש מרשב"י שיתפלל על הגשם, ואמר להם שאין גשם משום שאין הייחוד שלם פנים בפנים. והכוונה היא שעם ישראל יש להם את הזכות לייחד את שמו יתברך על ידי המעשים שלהם שנותנים קשר בורא ומעוררים את השפע, ועל כן רשב"י בכלל לא התפלל על הגשם כי הוא הבין שהגשם הוא רק סיבה לעורר את כולם על הייחוד הזה של קשר בורא. ובאמת כשעשה הייחוד ממילא גם ירד גשם. זהו כל מצב בעולם הזה שהוא רק לעורר את האדם לדבר האמיתי שהוא החיבור של האדם לקב"ה שמביאו לידי שלימות בחינת שלום.

"ובמדרש שובי שובי השולמית ד' פעמים על הד' מלכויות שישראל נכנסין ויוצאין מהם בשלום פי' שבכל מקום שבנ"י שם מבררין השלימות ושורה הברכה".

זו הסיבה א"כ שבני ישראל עוברים את כל המעברים הללו ללא מנוחה כדי שעל ידם ירד ויתפשט השפע בעולם. כעת גם יבואו למקומן השאלות ששאלנו בתחילה, כי אמנם ההבדל עצום בין הברכות כי עשיו קיבל ברכה שהיא כמו מתנה אך יעקב אבינו ע"ה קיבל את שורש השפע שהוא הדביקות בה', ויתירה מזו, כל הברכות שקיבל עשיו לא יכולות להתקיים בו לולי העבודה של יעקב שהוא קשור לשורש. נמצא שעשיו תלוי ביעקב, ועפ"י זה מבאר השפ"א עוד, כי יעקב כלל לא גנב לעשיו את הברכות אלא אדרבה בזכותו הם מתקיימות וכבר באר הזוה"ק באופן נפלא את הפסוק 'אני שלום וכי אדבר המה למלחמה' על הברכות. ועפ"י מה שביארנו הוא נפלא ביותר, כי 'אני שלום' הולך על עם ישראל שהם קשורים לשורש ההשפעה על ידי שנכנעים לה' בכל מצב ונהיים כלי לשלימות שישרה בו הקב"ה את שכינתו, ו'המה' כלומר השפע שמגיע לאומות העולם הוא מגיע על ידי ה'מלחמה' שכל יהודי נלחם לגלות את ה' בכל מצב ועי"ז מוריד שפע לעצמו ולכל העולם.

*

[שיעור בפי הארץ פר' תולדות נמסר במוצש"ק פר' חיי שרה תשע"ב]

"ה' אלוקי גדלת מאוד"

"ואלה תולדות יצחק בן אברהם פירש"י ז"ל יעקב ועשו האמורים בפרשה. הענין הוא על דרך תשובת הלל להגר שבא להתגייר על מנת שילמדנו כל התורה על רגל אחת, וקבלו ולמדו מה דעלך סני לחברך לא תעביד פירש"י ז"ל שהוא מצות ואהבת לרעך כמוך. עיי"ש במהרש"א". {שמקשה מדוע לימדו הלל בדרך השלילה דווקא ולא בדרך חיובית של ואהבת לרעך כמוך}...

"אבל הענין הוא ארז"ל בעשרה מאמרות נברא העולם... והם כנגד עשרת הדיברות"...

כבר ביארנו מספר פעמים את ענין השתלשלות הבריאה שהקב"ה ברא ויצר יש מאין. וזאת ע"י שצמצם את אורו ית' בתוך המידות ובהם ברא את העולם, ובכדי שנוכל להשיג את רצונו ית'. ואם היה מתגלה כפי שהוא בלא צמצום לא היה שייך מושג של עולם ומקבלים. ורצונו היה למלוך עלינו, ומכיון שאין מלך בלא עם, צמצם את אורו עד לכדי שנוכל להשיג ולהבין מעט אפס קצהו... וכל הצמצום הזה מתבטא דרך התורה והמצוות. כידוע הסתכל קוב"ה באורייתא וברא עלמא.

"ולפני שברא ה' את העולם היה הוא ושמו (היינו הצמצום שלו) אחד אחדות פשוט (מופשט) בלי שום תפיסה והשגה".

כדי להטעים רעיון זה מבאר השפ"א ביאור נפלא. {חיי שרה תרמ"ד}. דוד המלך ע"ה אומר בתהילים: "ברכי נפשי את ה' ה' אלוקי גדלת מאוד". ולכאורה ק', כי מילים אלו מתאימות לאמרם על אדם שהיה קטן וכעת גדל ומשבחים אותו בזה שגדל, אולם כיצד יתכן לומר זאת על הקב"ה? אלא התירוץ הוא בשם המדרש תנחומא, כי אמנם הקב"ה גדול הוא תמיד אין סוף ב"ה, ובמשל, אם יש מלך שרוצה לפרסם את עצמו שידעו מגדלותו, מפיץ את תמונת דיוקנו ואת מפעליו ואז יודעים כולם מי הוא. כמו"כ הקב"ה כביכול רצה לפרסם את שמו בעולם, ולכן ברא עולם עם פרטי פרטים, ובכל פרט טבע את דמות דיוקנו ואת חיותו, ובפרט באדם שהוא חלק אלוך ממעל ממש. וכך כולם מכירים שיש מלך. אמנם ההבדל הוא שאצל מלך בשר ודם יכול הוא להעצים את עצמו הרבה יותר ממה שבאמת יש בו, אך דוד המלך ע"ה אמר לה', ה' אלוקי גדלת מאוד – כי כל כמה שאני מנסה לגלות אותך דרך גופי ודרך העוה"ז, אני מגלה רק כמה שאתה יותר עצום מזה, וכשמגלה אני את המלאכים מגלה אני שאתה מעל זה, וכן הלאה. ובלשון השפ"א: ה' אלוקי גדלת מאוד, איזה גדול היית עד שלא בראת עולמך, ומאימתי נתגדלת משבראת עולמך. מלך ב"ו צר דיוקנו על הטבלה, אך הטבלה גדולה מצורתו, אבל הקב"ה דיוקנו שלו גדול מכל העולם כולו...

"והנה ענין אחדות פשוט ואין סוף הוא דיבור אנכי וכל המצות עשה, והצמצום שהוא הגבורות הוא הלא תעשה ודיבור לא יהיה לך עם כל פרטי הלא תעשה שבתורה"

אחר שביארנו את השתלשלות הבריאה, מבאר הפרי הארץ שכל השתלשלות עוברת דרך התורה הק'. הצמצום שדיברנו שהוא בעצם כל העולם הזה, הוא מרומז בכל המצוות לא תעשה שבתורה, ובדיבור של לא יהיה לך... והמציאות של אחדות ואין - שאדם דבק בה' דרך האמונה הפשוטה היא מרומזת בכל המצוות עשה ובדיבור של אנכי ה"א. מובא בגמ' "גדולים מעשי הצדיקים יותר ממעשה שמים וארץ". שואל המגיד ממעזריטש, כיצד יתכן שהקב"ה ברא עולם שלם עם פרטי פרטים וכו', וזה פחות ממעשי הצדיקים? ומביא את המעשה מר' חנינא בן דוסא שהתפלל לה' שלא יזדקק למתנת ב"ו, אך היה נצרך לפרנסה, ונתנו לו מן השמים רגל של זהב. כלילה חלם והנה כל הצדיקים יושבים ליד שולחנות עם ג' רגלים, כנגד תורה ועבודה וגמילות חסדים, ורק הוא יושב ליד שולחן עם שני רגלים בלבד, וגילו לו שזה מפני שלא רוצה ליהנות ממתנת ב"ו ולא נותן אפשרות לאנשים ליהנות אותו מכספם כדי שיזכו בגמילות חסד, ועל כן זו הרגל שקיבל. מיד אמר: רבש"ע איני חפץ ברגל הזו. מיד נעשה נס ולקחו מן השמים את הרגל בחזרה. כותבת הגמ' על כך שהנס השני הינו יותר גדול מן הראשון, משום 'שמשמיא מיהב יהבי מישקל לא שקלי' [משמים נותנים אך אין מקבלים בחזרה].

מבאר המגיד ממעזריטש, שהקב"ה ברא את העולם יש מאין, והתפקיד שלנו זה לבטל את היש אליו יתברך, וזה מעשה הצדיקים שמחזירים כל מצב של יש לאין ע"י שדבקים בה', ובכל טבע הם מכניסים מחשבות של ביטול לא להכנע לטבע אלא לגלות את חיות ה' בטבע ועי"כ מתדבקים בו. אך אי אפשר להגיע מיד למצב של דבקות בה' ולאנכי ה"א, אלא אם כן עוברים קודם את המצב של הלא תעשה והניסיונות והמלחמות שיש לאדם כל יום. כי רק ע"י שנותן עוד ועוד ביטול במלחמות שלו, יכול לזכך עצמו עד שמגיע לבהירות של האין.

עוד יש לנו לדעת שכל מעשה שאדם עושה כאן בעולם הזה, יש לו שורש והשפעה למעלה בעולמות העליונים. בספר אור לשמים מבאר את הגמ' יפה שיחתן של עבדי אבות מתורתן של בנים. מדוע כתוב שיחתן, בלשון רבים הלא סיפור אחד היה כזה? אלא רואים מכאן שכל מעשה שעושים כאן פועל ועושה גם בשמים, וכן ידוע מהרבי מברדיטשוב, שכשאדם מדליק ל"ו נרות חנוכה, מדליקים גם למעלה בעולמות העליונים ל"ו נרות כנגדו, ופעמיים ל"ו עולה בגי' חס"ד. ובכך משפיע עליו חסדים. רואים א"כ שכל פעולה עושה רושם למעלה. והפרי הארץ מבאר גם בהיפך, שכל הבריאה ברא הקב"ה למעלה וכדוגמת זה ברא אצלינו למטה, כדי שנשכיל זאת שהכל קשור יחד.

"והנה ארז"ל עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתו וכו' מלמד שקיים אברהם אבינו ע"ה אפילו עירובי תבשילין..."

ממשיך הפרה"א ושואל לכאורה מנין ידע א"א לקיים עירובי תבשילין עוד הרבה לפני מתן תורה? וגם אם נניח שהצליח להשיג את כל טעמי המצוות והמשפטים שהשכל מחייב, אך כיצד השיג את שאר החוקים אשר אין להם טעם כמו פרה אדומה ושאר החוקים?

"אבל לפי דברינו יובן כאשר אמרו רז"ל שאמר למשה לך אני מגלה טעמה ולאחרים חוקה".

מאחר שביארנו שכל דבר יש לו שורש למעלה, א"כ כשאדם מחפש בכל דבר את חיות ה' ואת השורש המחיה את הטבע, אז הוא יכול להשיג גם את הטעמים של החוקים. כמו משה רבינו עליו השלום שחי כל דבר מעל הטבע והגיע לכזה זיכור ובהירות עד שיכל להשיג את טעם פרה אדומה. וזה הפירוש 'לך אני מגלה טעם פרה ולאחרים חוקה'. כי כל מי שעדיין חי את הטבע ולא עובד ע"ע לגלות מה הקב"ה רוצה ממנו במעברים שעובר, אזי הוא צריך מצוות שהשכל מחייב כדי למשוך אותו לזה. אמנם מי שהוא עובד כל הזמן מגיע לשלב שיכול להשיג את טעם החוקים. וזה מבאר הפרי הארץ "שכל החוקים יש להם טעם ושורש למעלה בסדר הבריאה כי הבריאה היתה ע"פ התורה רק כי לא כל מוחא סביל דא לכן לאחרים חוקה".

כמו"כ אפשר להוסיף את הרמב"ן שמבאר ומובא בספר קדושת לוי ביתר אריכות, מדוע אברהם אבינו הצליח להשיג את כל התורה, מפני שלא הלך אחרי תאוות העולם. וברגע שאדם לא הולך אחרי התאוות ולא נכנס למצב של הצמצום וללבושים ולטבע, והוא שומר את עצמו מכל הלא תעשה שבתורה, ממילא הוא נמצא כבר בפתח של ה'אנכי' והבהירות של האין. אך מי שעובר פעם אחת על הלא תעשה הוא מרחיק את עצמו מהבורא וחייב שוב לעבור את המעברים הראשונים מחדש לבטל את הטבע.

"אבל דבר זה אי אפשר להיות שיתהפכו החוקים למצוות לפניו אם לא בהתבטל המצוות מפניו ואינם נוהגים אצלו על דרך משל כל הלא תעשה לא תרצח לא תנאף לא תגנוב... הנה לאדם כזה מגלים לו טעמי החוקים ונעשים לו החוקים למצוות".

מוסיף הפרה"א לבאר שכל עבודת האדם היא להביא את עצמו כמו האבות הק' למצב שכל המצוות יהיו אצלו בהנהגה הטבעית, ומקיים את כל הלא תעשה שבתורה לא מפני שהשכל מחייב, אלא מפני שמאוס אצלו הדבר כי יודע שיש בשורש של התאוות האלו חיות אלוקית והיא התענוג האמיתי שאליו הוא רוצה לידבק. ואז כאשר מגיע לדרגה זו אז נהפכים לו החוקים למצוות. וכמו שאמר דוד המלך ע"ה בתהלים, "טוב טעם ודעת למדני כי במצוותיך האמנתי", מאחר ובמצוות כבר הגעתי לדרגת אמונה פשוטה שכל דבר אני מיד מפשיט ומגלה את החיות שלך שם, לכן טוב טעם ודעת למדני, למד אותי את טעמי החוקים.

זה מה שארז"ל שיתבטלו המצוות לימות המשיח, ולכאורה הלא אומרים אנו שלא תהיה תורה אחרת מאת הבורא ית' שמו? אלא ככתוב 'ומלאה הארץ דעה את ה'", וכיון שכולם יחיו וישיגו את הנהגת ה', מילא כל המצוות יהיו אצלם בנוהג הטבעי ללא ציווי שכלי, ולכן יגיעו אז לכזו הכרה ובהירות בה', "שיהיה להם תורה אחרת שמן החוקים יהיו מצוות".

"וכשהולך מחיל אל חיל יגיע אל השורש של כל התורה והמצוות שהוא אנכי ה' אלוקיך אחדות פשוט ואין סוף ב"ה, שם תרפינה ידי כל המצוות והחוקים וכולם בטלים שהרי הוא ביטול היצר הרע, להיותו עומד למעלה קודם התחלת הבריאה ויצר הרע מנין".

לסוף שאדם זוכה לעבור את כל השלבים הללו, ומגיע לאנכי ה"א שהוא אחדות פשוט, שם כבר הוא מעל המצוות והחוקים כי כל המצוות הם כפי שביארנו מטרת הבריאה והצמצום כדי שנוכל להשיג יש מאין, אך כשנפוך חזרה את היש ל-אין שם הוא כמו לפני הבריאה ואין שייך שם כלל יצה"ר. ולכן ע"י האמונה הזו אדם יכול לצאת מכל המצבים שלו כי אחרי שמפשיט את כל הצער הטבעי שיש לו ומתחבר להנהגת ה', שם עושה את תפקידו, וממילא יוצא לחירות.

"והנה באמת שבתחילת וקודם הבריאה הוא העשה אנכי ה"א, ואח"כ הלא תעשה, אבל בהשגת המצוות צריך להיות להיפך בתחילה סור מרע ואח"כ עשה טוב, שהרי האדם בתחילה 'עיר פרא יולד' ואח"כ צריך להוסיף מחול על הקודש למעלה עד אנכי ה"א".

כעת גם מתבארת שאלת המהרש"א שהבאנו בתחילה, מדוע לימד הלל את הגר על דרך השלילה, ואמר לו מה דעלך סני לחברך לא תעביד ולא אמר לו ואהבת לרעך כמוך או לכל הפחות בלשון תרגום 'ותרחם לחברך כותך', משום שהגר רצה ללמוד כל התורה על רגל אחת, מבאר הפרה"א, היינו להגיע ישירות לתכלית של אנכי ה"א אחדות פשוט בלי לעבור את כל המעברים של ביטול היש קודם לכן. וזה ביאר לו הלל שאמנם התכלית היא האנכי, אך עד

שלא יפשיט את כל ישותו דרך מצוות הלא תעשה ויהפוך אותם לטבע שני ויעלה מדרגה לדרגה לא יוכל להשיג את אמיתות האנכי ה' אלוקיך.

"וזהו שאמר ואיך פירושא זיל גמור כי מצות ואהבת היא והשלילה מה דעלך סני לחברך לא תעביד הוא מצות אנכי ולא יהיה לך"...

בענין זה של ואהבת לרעך כמוך נציין מעשה שאירע עם ר' יעקב מפשווארסק זצ"ל שיום היאר צייט שלו חל בז"ך בחשוון. פעם הגיע לבית המדרש שלו יהודי אורח שנקלע למקום, ור' יעקב מפשווארסק ניגש אליו ושאל לשלוחו בלבביות. היה זה לפני תחילת תפילת שחרית, והיהודי הנ"ל שלא ידע עם מי הוא מדבר העיר לו, שכתוב בספרים שמי שמשוחח לפני התפילה, מאבד את היראת שמים שלו... ענה לו ר' יעקב זצ"ל, הלא כתוב באריז"ל הק' שיש לומר בכל יום קודם התפילה "הריני מקבל עלי מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך". וכמו"כ אנו יודעים שמצוות יש לקיים בשלושה שלבים, במחשבה, בדיבור, ובמעשה. ומה שיהודי אוהב את השני במחשבה בלבד, כמעט ואין לזה הרגשה אצל הזולת. א"כ מתי זוכה לקיים את המצוה גם בדיבור? מתי שנקלע לסביבה יהודי שבא מרחוק אזי מקבלים אותו בסבר פנים יפות. ואם רוצים לקיים המצוה בשלימות אף במעשה, יש להציע לו משהו חם לשתות...

"וזהו שפירש"י תולדות הם יעקב ועשו האמורים בפרשה" ... יצחק בן אברהם זהו סדר הבריאה, כי יצחק הוא הגבורה והצמצום בן אברהם שהוא בחינת חסד. והתולדות הם יעקב ועשו, מבאר הפרי הארץ כי מובא בגמ' על הפסוק שור או כבש או עז כי יולד. מזה שכתוב שור... כי יולד, משמע ששור בן יומו קרוי שור. כמו"כ עשו קרוי כך על שם שנולד גמור ועשוי בשערותיו כאדם גדול. וזה מרמז לאדם עצמו שנולד במידותיו הגשמיים גמור ביום היוולדו, ככתוב 'לפתח חטאת רובץ' ואח"כ מגיע יעקב שידו אוחזת בעקב עשו, וידו רומז ליו"ד היא החכמה עילאה. אוחזת, היא התפיסה שאדם צריך לעמול כדי להגיע לדביקות בה'. שהוא מצות אנכי אחדות פשוט.

לסיום ישנו ביאור נפלא מהרבי מלעלוב זצ"ל, שמקשה מדוע אחז יעקב בעקב עשו הלא אם הסדר הוא שעשו צריך להיוולד ראשון, מה יעזור לו שיחזיק אותו? ומת' שכשנלחמים ביצר הרע, צריכים לעשות מה שאפשר בלי חשבונות אם יצא מזה ניצחון או לא, אלא במסירות נפש. ומציאות שאמנם יעקב אבינו בסופו של דבר זכה גם בככורה וגם בברכות.

*